

Воєнні злочини

Депортація і незаконне переміщення населення

Частина порушень МГП стосується *права осіб на свободу пересування*. Незважаючи на те, що в умовах збройного конфлікту ситуація загальної небезпеки та загроза життю і здоров'ю цивільного населення прямо зумовлена веденням активних бойових дій, цивільне населення не може бути позбавлене можливості вільно переміщатися, однак мають бути дотримані обмеження з точки зору безпеки.

Характеристика порушення МГП:

- *учинене в умовах збройного конфлікту міжнародного характеру та пов'язане з ним*; незаконне переміщення населення може мати місце і в умовах збройного конфлікту неміжнародного характеру;
- *жертвою злочину є захищена особа згідно з МГП*;
- *виконавець усвідомлював, що жертва має статус захищеної особи*;
- *для правової кваліфікації не має значення кількість жертв*: може бути одна чи більше осіб;
- *переміщення відбулося на територію іншої держави чи в інше місце*.

Відповідну заборону закріплено в:

(1) статтях 49, 147 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 (в умовах збройного конфлікту міжнародного характеру);

(2) статтях 13, 17 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 08.06.1977 (щодо збройного конфлікту неміжнародного характеру).

Депортацію і незаконне переміщення як порушення завжди розглядають разом. Їх пов'язують із поведінням з населенням, яке перебуває на окупованих територіях або територіях, які контролюються стороною збройного конфлікту в іншій державі.

При цьому важливим критерієм розмежування між ними є такий:

Депортація

насильницьке переміщення цивільних осіб чи інших захищених осіб за МГП з **території їхнього проживання на територію держави, що окуповує, чи іншої держави**.

Незаконне переміщення

насильницьке переміщення цивільних осіб чи інших захищених осіб за МГП з **території їхнього проживання на іншу територію у межах держави їхнього громадянства**.

Для встановлення вчинення порушення у вигляді депортації чи примусового переміщення осіб важливо звертати увагу на такі аспекти:

- під час здійснення **застосовується примус** у будь-якій формі;
- переміщення відбувається з території, де особа де-юре перебуває законно;
- у випадку депортації переміщення відбувається **через де-факто кордон** держави;
- **підстави** проведення переміщення **не відповідають положенням міжнародного гуманітарного права** (в частині, наприклад, евакуації цивільного населення);
- **не встановлюється мінімального критерію за кількістю** осіб для визнання того, що це порушення має місце;
- діяння повинно мати відповідний **рівень тяжкості**.

Важливо зауважити, що обставини збройного конфлікту зумовлюють загальні загрози та небезпеки для цивільного населення, викликані активним веденням бойових дій, відчуттям страху та створенням загроз завдання умисної чи випадкової шкоди цивільним особам і цивільним об'єктам.

У зв'язку з цим важливо розрізнити випадки, коли через небезпеку для цивільних проводиться евакуація, та в яких умовах вона здійснюється:

- може проводитися **в межах чітко визначених територій**;
- передбачаються **чіткі умови її проведення**;
- зумовлена **забезпеченням безпеки** цивільного населення та чітко визначеними військовими вимогами;
- має бути **тимчасовою**, доки ситуацію в регіоні не буде стабілізовано;
- цивільні особи повинні мати **можливість вільно повернутись** як тільки можливим буде безпечне повернення.

Якщо таку евакуацію проводить держава, яка окупує, то щоб її дії не порушували МГП, вони **мають відповідати таким критеріям**:

1. евакуація може проводитись до іншої зони **у межах окупованих територій**;
2. держава, яка відповідає за цивільне населення (держава їхнього громадянства чи постійного проживання), має бути **поінформована** про проведення такої евакуації;
3. переміщення не може здійснюватись до тих зон, які є також небезпечними через активні бойові дії в умовах збройного конфлікту;
4. держава, яка окупує, здійснюючи евакуацію, повинна **забезпечити належне житло** для прийому захищених осіб;
5. держава, яка окупує, має **забезпечити належні умови для проведення такої евакуації**: транспорт повинен відповідати задовільним умовам гігієни, бути сприятливим для здоров'я, безпеки та харчування осіб, а також забезпечити умови, щоби члени сім'ї не були відокремлені один від одного.

У контексті примусового переміщення МПП містить норму про необхідність дотримання сторонами збройного конфлікту положень права війни, щоби запобігти здійсненню такого переміщення. Це полягає у **дотриманні заборони нападу на цивільних осіб і цивільні об'єкти, а також заборони здійснення терору цивільного населення**.

Окремі факти порушень можуть бути спрямовані *проти окремої етнічної групи цивільного населення*. У межах такого переслідування можуть досліджуватися також випадки примусового переміщення поряд з іншими порушеннями (наприклад, напади на цивільних осіб, вбивства, сексуальне насильство й інші).

У контексті переміщення населення в низці положень міжнародного права **закріплено обов'язок сторін збройного конфлікту поважати право власності осіб, які були депортовані чи вивезені** (приміром, відповідні положення закріплено в Керівних принципах щодо внутрішнього переміщення). Категорично заборонено завдавати руйнувань, незаконно та протиправно вилучати, займати чи використовувати майно та перешкоджати особам у реалізації їхнього права власності на нього.

Уловите своє

Над довідкою працювали:
Павлюк Аліна (Офіс Генерального прокурора)
Лисенко Марія (JustTalk)